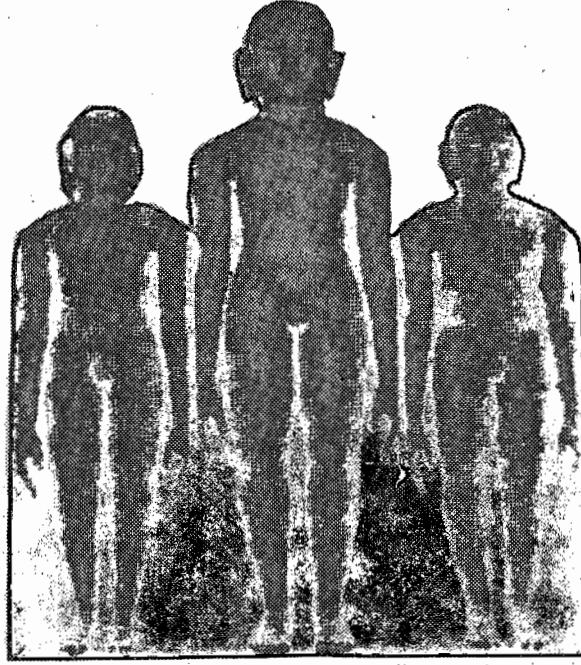

[૧૭]

ચક્રવર્તી-ત્રિપુટી
શાંતિનાથ
કુંથુનાથ
અરનાથ

(જન્મ)
હસ્તિનાપુર

તીર્થંકર-ત્રિપુટી
શાંતિનાથ
કુંથુનાથ
અરનાથ

(મોક્ષ)
સમ્મેદશિખર

ભગવાન કુંથુનાથ

* રત્નો છોડી ચૌદ પ્રભુજી રત્નત્રયને વરીયા, *
* ચક્ર છોડી રાજતણું પ્રભુ ધર્મચક્રને ધરીયા; *
* કામદેવ-રૂપ જડ સમજીને ચેતન-રૂપને વરીયા, *
* એવા જિનવર કુંથુ પ્રભુજી, દાસ હરિને ગમીયા. *

* * *

હમણાં જ આપે હસ્તિનાપુરીના મહારાજા પંચમચક્રવર્તી અને સોળમા તીર્થંકર શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું ઉત્તમ ચરિત્ર વાંચ્યું. ત્યાર પછી છઠા ચક્રવર્તી અને ૧૭મા તીર્થંકર ભગવાન 'કુંથુનાથ' પણ એ હસ્તિનાપુરીમાં જ થયા. તેમનું મંગલ પુરાણ હવે આપ વાંચશો.

★ ભગવાન કુંથુનાથ પૂર્વભવ : સિંહરથરાજા ★

ભગવાન કુંથુનાથ પૂર્વભવમાં જંબુ-વિદેહની સુસીમાનગરીના રાજા હતા. સિંહરથ તેમનું નામ :

તેઓ ધર્મના પરમ ઉપાસક હતા; વિદેહક્ષેત્રમાં તીર્થંકર ભગવંતી સદાય વિચરે છે, તેથી તે પુણ્યવંત મહારાજા વારંવાર તીર્થંકર ભગવાનના સાક્ષાત્ દર્શન કરતા હતા, જિનવાણી સાંભળતા હતા, અને મુનિઓને આહારદાન દેતા હતા; તેઓ માત્ર આ વ્યવહાર ધર્મોમાં જ સંતુષ્ટ થઈ જતા ન હતા, રાગ વગરના આત્માના પરમાર્થ સ્વભાવને પણ તેઓ જાણતા હતા ને અવારનવાર તેની અનુભૂતિ કરતા હતા. આ રીતે રાજવૈભવની વચ્ચે પણ સમ્યગ્દર્શન વડે ચૈતન્યવૈભવને જાણનારા તે સિંહરથ રાજા મોક્ષમાર્ગી હતા. હવે તેમનો મોક્ષ અત્યંત નીકટ હતો.

એક વખત તે મહારાજા રાજમહેલની આગાશીમાં આત્મચિંતન કરતા હતા અને વૈરાગ્ય ભાવનાઓ ભાવતા હતાં. બરાબર એ જ વખતે આકાશમાં ઘોટો ઉલ્કાપાત થયો,—ભયંકર અવાજ સાથે વીજળી પડી. એ ઉલ્કાપાત દેખીને તરત તે વૈરાગી રાજાએ વિચાર્યું : અરે, આ ઝબકારો મને મોહનિંદમાંથી જગાડવા માટે જ છે; આવીજળીનો ઝબકારો મને સંસાર ભોગોની અનિત્યતા જ બતાવી રહ્યો છે. જેમ આ વજ્ર જેવી વીજળીનો પ્રહાર પર્વતનેય તોડી નાંખે છે તેમ હું ચારિત્રધર્મના વજ્ર વડે મોહપર્વતના ફૂરચા ઉડાડી દઈશ. આમ વિચારીને તે મહારાજા સિંહરથ વનમાં ગયા ને ત્યાં એક વીતરાગી ગુરુ પાસે જિનદીક્ષા લીધી. જેવું ચારિત્ર ભગવાન શાંતિનાથના જીવે મેઘરથના ભવમાં પાળ્યું હતું તેવું જ ઉત્તમ ચારિત્ર, આ કુંથુનાથના જીવે સિંહરથના ભવમાં પાળ્યું; દર્શનવિશુદ્ધિ વગેરે જેવી ૧૬ ઉત્તમ ભાવનાઓ તે મેઘરથ મુનિરાજે ભાવી હતી તેવી જ આ સિંહરથ મુનિરાજે ભાવી, અને તેમની જેમ જ તીર્થંકરપ્રકૃતિ બાંધી. પછી ઉત્તમ આરાધના પૂર્વક સમાધિમરણ કરીને તે સિંહરથ મુનિરાજ પણ સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ઉપજ્યા....કે જ્યાં શાંતિનાથ પ્રભુનો આત્મા પણ બિરાજમાન હતો. આ રીતે ભગવાન શાંતિનાથ અને કુંથુનાથ બંને તીર્થંકરોના આત્મા તે સર્વાર્થસિદ્ધિમાં અસંખ્ય વર્ષો સુધી સાથે રહ્યા. ત્યાં એ બંને ભાવિ-તીર્થંકરો કેવી મજાની ચર્ચા કરતા હતા તેના સુંદર સ્વાદનો નમુનો 'મલ્લિનાથ' પ્રભુના જીવનચરિત્રમાં તમને ચખાડશું.

ભગવાન કુંથુનાથનો જીવ ભગવાન શાંતિનાથને અનુસરી રહ્યો હતો. શાંતિનાથના જીવે તીર્થંકરપ્રકૃતિ જંબુદ્વીપના પૂર્વ-વિદેહક્ષેત્રમાં બાંધી. તો આ કુંથુનાથે પણ તીર્થંકરપ્રકૃતિ ત્યાં જ બાંધી; શાંતિનાથપ્રભુ સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ગયા તો આ પણ સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ગયા; સર્વાર્થસિદ્ધિમાંથી તેઓ હસ્તિનાપુરીમાં આવીને કામદેવ તથા ચકવર્તી થયા તો આ પણ હસ્તિનાપુરીમાં જ આવીને કામદેવ તથા ચકવર્તી થયા. ધન્ય તીર્થંકર-પરંપરા ! ને ધન્ય હસ્તિનાપુરી !!

✽

હસ્તિનાપુરીમાં કુંથુનાથ-અવતાર

જ્યારે કુંથુનાથના જીવને સર્વાર્થસિદ્ધિમાં આયુષ્ય ૯ માસ બાકી રહ્યા ત્યારે હસ્તિનાપુરીમાં મહારાજા શૂરસેન રાજ્ય કરતા હતા. તેમની મહારાણીનું નામ શ્રીકાન્તા હતું. હસ્તિનાપુરીના મહિમાથી તો (પ્રભુ શાંતિનાથના જમાનાથી) જ આપણે પરિચિત છીએ....એટલે તેની શોભાનું વણન ફરી નથી લખતાં. હા, ત્યાં ઉપરાઉપરી ત્રણ તીર્થંકર (૧૬-૧૭-૧૮ મા) ને ચાર ચકવર્તીઓ (૪-૫-૬-૭મા) પાક્યા એ તેનું મહાન ગૌરવ છે. મહાપુરુષ પાંડવો પણ એ જ નગરીમાં ને એ જ તીર્થંકરોના વંશમાં થયા; એવી તે નગરીમાં અષાડ વદ દશમના દિને, સર્વાર્થસિદ્ધિમાંથી સત્તરમા તીર્થંકરનો જીવ, ૧૬ મંગલ સ્વપ્નોનાં દર્શનપૂર્વક મહાદેવી શ્રીકાન્તાની કૂંખમાં અવતર્યો....હસ્તિનાપુરીમાં રત્નવૃષ્ટિ, ઈન્દ્રોનું આગમન વગેરે ભવ્ય પ્રસંગો ફરીને બન્યા.

વૈશાખ સુદ એકમે ભરતક્ષેત્રના ૧૭મા તીર્થકરનો જન્મ થયો ને ઈન્દ્રોએ મેરુ ઉપર અભિષેકપૂર્વક મહાન જન્મ કલ્યાણક ઉત્સવ કર્યો. ઈન્દ્રે મહાન સ્તુતિપૂર્વક કહ્યું : હે દેવ ! આપ કંથવા જેવા સૂક્ષ્મજીવોની રક્ષાનો ઉપદેશ દેનારા છો, તેથી આપ કુંથુનાથ છો. પ્રભુના ચરણોમાં 'બકરા'નું ચિહ્ન હતું. શાંતિનાથ પ્રભુએ પ્રવર્તવિલું ધર્મશાસન અચ્છિન્નપણે ચાલતું હતું; તેમાં અર્ધાપત્ય બાદ પ્રભુ કુંથુનાથનો અવતાર થયો. તેમનું આયુ ૯૫૦૦૦ વર્ષ હતું. રૂપમાં કામદેવ, વૈભવમાં ચકવર્તી અને ધર્મમાં તીર્થકર—એવી ત્રણ મહાન પદવીના તેઓ ધારક હતા. તેમનું જીવન પ્રભુ શાંતિનાથ જેવું જ હતું. જીવનનો ચોથો ભાગ (૨૩૭૫૦ વર્ષ) વીત્યા બાદ તેઓ હસ્તિનાપુરીના રાજા બન્યા. બીજો ચોથો ભાગ વીતતાં, તેમની જન્મતિથિના દિવસે જ (વૈશાખ સુદ એકમે) તેમના રાજભંડારમાં સુદર્શનચક્ર ઉત્પન્ન થયું અને તેમને ચકવર્તીપદની રાજ્યલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઈ. શાંતિનાથ ચકવર્તીની જેમ તેઓએ પણ છબંડમાં વિજય-વિહાર કર્યો. ચકવર્તીપદે પ્રભુ કુંથુનાથ ૨૩૭૫૦ વર્ષ સુધી રહ્યા. તે દરમિયાન તેઓ કાંઈ એકલા ચકવર્તીપદના વૈભવને જ નહોતા ભોગવતા, સાથે ચૈતન્યવૈભવનો ભોગવતો પણ કરતા હતા.

ચકવર્તી થયા પછી ૨૩૭૫૦ વર્ષ પછીનો પ્રસંગ છે : એકવાર વૈશાખ સુદ એકમના રોજ તેમની જન્મતિથિનો દિવસ, તેમ જ ચકવર્તીપદની પ્રાપ્તિનો દિવસ ઉજવાઈ રહ્યો હતો. હસ્તિનાપુરીની શોભાનો ઠાઠમાઠ અદ્ભુત હતો. મહારાજા કુંથુનાથ ચકવર્તી પ્રસન્નચિત્તે તે શોભા નિહાળી રહ્યા હતા ને વિચાર કરતા હતા કે ક્યાં ચૈતન્યની અચિંત્ય શોભા ! ને ક્યાં આ ચકવર્તીપદની શોભા ! એક શોભા તો આત્માનો ધર્મ છે, ને બીજી શોભા તો કર્મથી થયેલી છે. ઊંડું ચિંતન કરતાં તત્ક્ષણ તેમને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. પૂર્વભવે સર્વાર્થસિદ્ધિમાં આથી પણ વિશેષ એવા અહમિન્દ્રપદને પોતે ભોગવી ચૂક્યા છે—તેનું સ્મરણ થયું. તત્ક્ષણ રાજભોગોથી તેમનું ચિત્ત વિરક્ત થયું. અરે, છબંડ રાજ્યના વિષયભોગોમાં શું આત્માનું જરા પણ સુખ છે ? નહીં, કદી નહીં; બહારના વિષયભોગોની સામગ્રીમાંથી કોઈ કાળે આત્માને સુખનો છાંટો પણ મળે તેમ નથી. સુખનો દરિયો અંદરમાં ભરિયો છે, તેમાં ઉપયોગને જોડવાથી, તે શુદ્ધોપયોગમાં જ પરમ સુખનો અનુભવ થાય છે. માટે હું પણ હવે મારા ઉપયોગને આ રાજવૈભવથી હટાવીને, મારા ચૈતન્યસમુદ્રમાં જોડીશ. મારા ચૈતન્યતત્ત્વનું સુખ મેં ચાખ્યું છે—તેમાં જ હવે હું લીન થઈશ. આજે જ વનમાં જઈને હું જિનદીક્ષા ધારણ કરીશ, ને મોક્ષસુખને પ્રાપ્ત કરીશ.

આ પ્રમાણે નિર્ણય કરીને મહારાજા કુંથુનાથ સંસારની અધ્રુવતા વગેરે ૧૨ વૈરાગ્યભાવનાનું ચિંતન કરતા હતા. તે જ વખતે લૌકાંતિકદેવોએ આવીને સ્તુતિપૂર્વક તેમની દીક્ષાનું અનુમોદન કર્યું; ઈન્દ્રો 'વિજ્યા' નામની પાલખી લઈને આવ્યા. મહારાજા કુંથુનાથ છબંડના રાજને ક્ષણમાત્રમાં છોડીને વનમાં સીધાવ્યા ને સિદ્ધોને વંદન કરીને શુદ્ધોપયોગી સાધુ બન્યા....તે વખતે પ્રભુએ ત્યાગ કરેલા નવનિધાન ને ૧૪ રત્નો જાણે અનાથ થઈ ગયા; ત્યારે મોક્ષલક્ષ્મી તો સનાથ થઈને હસી રહી હતી !—કેમકે પ્રભુ તેને અંગીકાર કરવા માટે આતુર હતા.

અહા, ક્યાં ક્ષણ પહેલાનું ચકવર્તીપદ ને ક્યાં દિગંબર સાધુ દશા !! એ નિષ્પરિગ્રહી વીતરાગી દશા જગતને પ્રસિદ્ધપણે દેખાડે છે કે હે જીવો ! પરિગ્રહોમાં સુખ નથી; વીતરાગતામાં સુખ છે. સુખ બહારમાં નથી, અંદરમાં છે.

ભગવાન કુંથુનાથની સાથે એકહજાર રાજાઓ પણ દીક્ષા લઈને સાધુ થયા. શાંતિનાથપ્રભુએ પણ જન્મતિથિએ જ દીક્ષા લીધી હતી, પ્રભુ કુંથુનાથે પણ જન્મતિથિએ જ દીક્ષા લીધી. દીક્ષા પછી ત્રીજા દિવસે મુનિરાજ કુંથુનાથ હસ્તિનાપુરમાં પધાર્યા, ત્યારે 'ધર્મમિત્ર' નામના શ્રાવકે ઉત્તમ વિધિપૂર્વક તેમને

પ્રથમ આહારદાન કર્યું. શાંતિનાથ તીર્થંકરની જેમ તેઓ પણ મુનિદશામાં ૧૬ વર્ષ રહ્યા ને ભરતભૂમિમાં વિહાર કર્યો. ત્યારબાદ તેઓ પુનઃ હસ્તિનાપુરીના દીક્ષાવનમાં પધાર્યા ને ચૈત્ર સુદ ત્રીજે શુકલધ્યાનવડે ક્ષપકશ્રેણીમાં આરૂઢ થઈને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું.

તરત જ સમસ્ત ઈન્દ્રલોક આનંદથી ખળભળી ઊઠ્યો. દેવોએ આવીને પ્રભુના કેવળજ્ઞાનનો ભવ્ય મહોત્સવ કર્યો, ને સમવસરણની રચના કરી. તે સમવસરણસભામાં 'સ્વયંભૂ' વગેરે ૩૫ ગણધરો હતા. ૭૦૦ પૂર્વધારી મુનિવરો, ૪૩૧૫૦ ઉપાધ્યાય-શિક્ષકો, ૨૫૦૦ અવધિજ્ઞાની મુનિવરો, ૫૧૦૦ વિક્રિયાઋદ્ધિધારક, ૩૩૦૦ મનઃપર્યયજ્ઞાની, ૨૦૫૦ વાદવિદ્યામાં પારંગત મુનિવરો હતા; તે ઉપરાંત ૩૨૦૦ સર્વજ્ઞ કેવળીભગવંતો ત્યાં ગગનમાં બિરાજતા હતા. કુલ ૬૦૦૦૦ મુનિવરો હતા. ૬૦૩૫૦ આર્યિકાઓ હતા. બે લાખ આત્મજ્ઞાની શ્રાવકો ને ત્રણલાખ શ્રાવિકાઓ હતા. દેવો અને તિર્થંચોનો પણ પાર ન હતો. સિંહ અને બળદ જેવા પશુઓ પણ પશુભાવ છોડીને આત્મજ્ઞાન પામી જતા હતા ને સમ્યકત્વાદિ અપૂર્વ ચૈતન્યભાવ વડે મોક્ષમાંગી બની જતા હતા.

પ્રભુ કુંથુનાથે ૨૩૭૩૪ વર્ષ સુધી તીર્થંકરપણે વિચરીને ભરતક્ષેત્રમાં ધર્મચક્ર ચલાવ્યું. પછી જ્યારે તેમનું આયુ માત્ર ૧ માસ બાકી રહ્યું. ત્યારે તેઓ સમ્મેદશિખર પર પધાર્યા. વિહાર અને વાણી બંધ થયા ને પ્રભુ શાંતિનાથની જેમ જ પોતાના જન્મ તેમજ દીક્ષાના દિવસે જ (વિશાખ સુદ એકમના દિવસે જ) તેઓ યોગનિરોધ કરીને સિદ્ધપુરીમાં પધાર્યા. પ્રભુ પોતે અચિંત્ય જ્ઞાનના ધારક હતા, અને તેઓ જે ટૂંકથી મોક્ષ પધાર્યા તે ટૂંકનું નામ પણ 'જ્ઞાનધર' ટૂંક પડ્યું.

કુંથુનાથ જિનરાજકી જ્ઞાનધર ટૂંક હૈ જેહ,
મન-વચ-તન કર પૂજહું શિખરસમ્મેદ યજેહ.

[આ રીતે ભરતક્ષેત્રના છઠ્ઠા ચક્રવર્તી અને ૧૭મા તીર્થંકર શ્રીકુંથુનાથ ભગવાનનું જીવનચરિત્ર પૂર્ણ થયું.]

✽

છયાનવે હજાર નાર છિનકમેં દીની છાર;
અરે મન! તા નિહાર કાહે તૂ ડરત હૈ!
છહોં ખંડકી વિભૂતિ છાંડત ન દેર કીની,
સેના ચતુરંગનસોં નેહ ન ધરત હે.
નૌ-નિધાન આદિ જે ચઉદહ રતન ત્યાગ,
દેહસે ભી નેહ તોડી વન વિચરત હૈ;
ઐસી વિભો ત્યાગત વિલંબ જિન કીનો નાંહી,
તેરે કહો કેતી નિધિ, સોચ ક્યોં કરત હૈ?

અરે જીવ, તું તીર્થંકરોનું જીવન તો જો! તેઓ ચક્રવર્તીપદની વિભૂતિને એક ક્ષણમાં છોડીને મોક્ષને સાધવા ચાલી નીકળ્યા. તું પણ, આપણા તે ભગવંતોના જીવનને અનુસરીને આત્મસાધનામાં શૂરવીર થા; ખોટો સોચ ન કર્યા કર.